

Arhipedija ili AtoM na banjalučki način

Vladan Vukliš

Arhiv Republike Srpske iz Banjaluke danas se može pohvaliti kako je prvi, te za sada jedini arhiv u Bosni i Hercegovini, koji raspolaže javno dostupnom digitalnom platformom s metapodacima i digitaliziranim gradivom. Radi se o platformi Arhipedija u kojoj će svaki bolje informiran arhivski djelatnik prepoznati dobro znani AtoM (Access to Memory), *open source* softver, porijeklom od kanadske IT tvrtke Artefactual. Ukratko, AtoM je *browser based, user friendly* program za standardizirani opis arhivskoga gradiva, stvaratelja i funkcija te za povezivanje digitaliziranog materijala s odgovarajućim jedinicama opisa.

Svakako, upotreba *open source* rješenja izaziva oprečna mišljenja, ili, u najmanju ruku, izvjesne rezerve. Postavlja se pitanje jesu li takva rješenja najbolji izbor za arhivske institucije, pogotovo one koje su sastavni dio državne administracije. Može li “besplatno”, kako se nekada uzima, biti i dobro?

Početak naše priče pada u 2017. godinu, kada smo, neopterećeni bilo kakvim obvezujućim planovima, pa ni bilo kakvim novčanim sredstvima, počeli razmišljati o AtoM-u kao mogućoj opciji. Bili smo upoznati, s jedne strane, s komercijalnim rješenjima (npr. Scope), čije su cijene za nas u tom trenutku izgledale nedostižne. S druge strane, znali smo i za iskustva drugih arhiva, u pokušajima da se, kroz suradnju s privatnim IT sektorom, “naprave” nova rješenja. Nijedna od ovih opcija, iz nama očiglednih razloga, nije izgledala primamljivo. Okrenuli smo se AtoM-u, s mišlju da se poigramo i da vidimo na što će to na kraju izaći ...

Što smo imali na raspolaganju? Tri ključne stvari. Prva je bila desetljeće star server, koji je do tog trenutka odavno ispao iz upotrebe. Spasili smo stare baze i na njega digli desktop Ubuntu, ako me sjećanje dobro služi, stariju, stabilnu inačicu, koja je mogla raditi na 2 GB RAM. Druga stvar je

AtoM mrežna stranica: <https://www.accesstomemory.org/en/>

bila gotov prijevod softvera na srpski jezični standard, koja se mogla preuzeti iz centralne baze. Nismo morali raditi prijevod, jer je on već završen zalaganjem tima iz Narodne biblioteke Srbije, koja je AtoM već koristila za svoje potrebe. Kada smo instalirali AtoM, tada dostupnu inačicu 2.4, kroz sučelje smo mijenjali narječje s ekavice na ijekavicu. Također, program smo “uljepšali” kroz korekcije u CSS-u, dali smo instalaciji ime “Arhipedija”, a ja sam osmislio logo koji predstavlja slova “ARSBL”, signaturu naše institucije, u Morzeovoj azbuci.

Treća stvar kojom smo raspolagali je bila vrijeme. “Arhipedija”, tada u eksperimentalnoj fazi, nije odmah postala dijelom službenih planova. Instalirana na interni server, platforma je tada bila dostupna samo kroz lokalnu LAN mrežu. Mogli smo eksperimentirati, učiti u hodu, griješiti i brisati. Prethodno učenje arhivskih standarda konačno je dobilo praktičnu primjenu, i tu nije bilo većih problema, no, svako softversko rješenje nosi sa sobom određene potrebe za dodatnim učenjem i prilagođavanjem. Pritom, autonoman rad “od nule” odnosio se kako na arhivistički, tako i na informatički dio posla. Problem s *open source* rješenjima je u tome što vam nitko nije dužan pomoći,

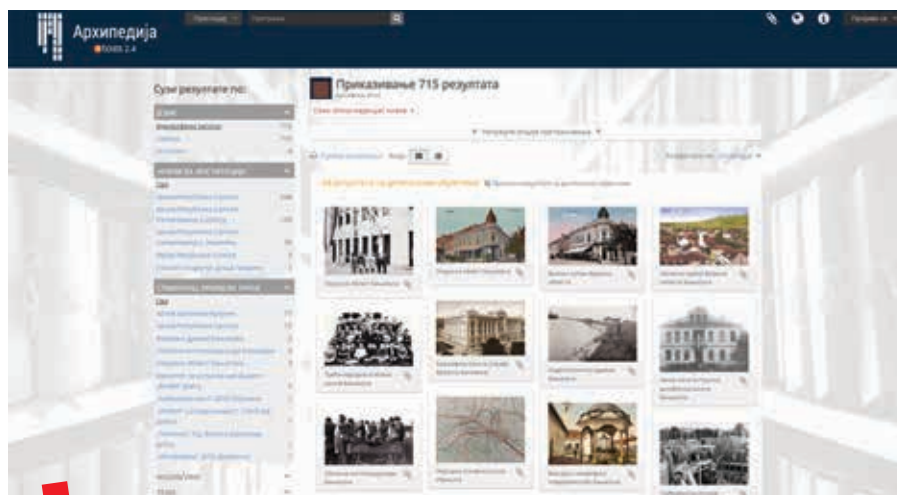
a dobra strana *open source* rješenja je u tome što vam, upravo, nitko nije dužan pomoći. Umjesto u IT kompanije, ulažete u sebe i u svoje djelatnike, a razvijate komunikaciju s drugim korisnicima. Oko projekta se odmah okupio manji broj ljudi, koji je postepeno rastao. Ja sam preuzeo rukovodeću ulogu na projektu, dok je Saša Đukić, inače pravnik po obrazovanju, savladao sve potrebne prepreke da bi platforma imala stalan informatički servis. Upravo radeći na AtoM-u, profilirao se u našeg glavnog (i jedinog) arhivista-informatičara. Na prvim unosima u sustav je uz mene, radio arhivist-istraživač Goran Đuran, dok će se naknadno uključiti Verica Josipović, Vesna Đaić Škondrić, Dalibor Novaković i drugi. U roku od godinu i po dana, u Arhipediju smo upisali sve fondove i zbirke koji se čuvaju u arhivskoj centrali u Banjaluci. Također, kao prvi, pilot projekt digitalizacije, završili smo skeniranje i spajanje svih obrađenih predmeta Zbirke fotografija (ARSBL 0205), čime smo preko dvije tisuće fotografije učinili pretraživim po opisu i dostupnim za pregled (umanjena rezolucija s vodenim žigom).

Igrom slučaja, kako se navršila prva godina rada na “Arhipediji”, Arhiv Republike Srpske je dobio veliku donaciju za nabavu digitalne opreme.

Kupili smo najsvremenije skenere i novi server sa *storage* diskovima. “Arhipedija” je migrirana na novi hardver, a posao digitalizacije organizirali smo upravo prema AtoM-u. Istina, AtoM nema opcije indirektnog, integralnog upravljanja procesom digitalizacije, dok mi tada (pa ni sada) još nismo bili spremni za uvođenje dodatnih, kompatibilnih alata (kao što je Archivematica). Ali, radeći na opisima, donijeli smo odluku da se ništa skenirano ne pohranjuje trajno na storage, ako prethodno nije uneseno kao jedinica opisa u Arhipediju. Pohranjene datoteke obavezno bi dobijale ime po odgovarajućoj signaturi iz AtoM-a. Proces digitalizacije je tako organiziran, a za njim je došlo i do povezivanja većeg broja skeniranih dokumenata na Arhipediju.

Rad na platformi unio je nove metode u svakodnevni arhivistički posao sređivanja i obrade. Nije više neuobičajeno da se čitav proces direktno registrira u sustavu, čime se zaobilazi izrada klasičnih inventara. Kao privrženik doktrine “More Product, Less Process” (MPLP), primjenjivao sam ovu metodu rada, dok me rukovodeća funkcija nije odvojila od ovog posla. Također, Arhipedija je unijela hibridne elemente u proces. Eksperimentalno, za fond Skupštine opštine Banjaluka (ARSBL 0605), umjesto uobičajene izrade popisa materijala skupštinskih sjednica, primijenili smo skeniranje i OCR zapisnika sjednica, čime su one i u sadržaju postale pretražive kroz Arhipediju. Jedina mana *search engine*-a je nemo-

Prikaz arhivskih jedinica

gućnost automatskog konvertiranja između ćirilice i latinice, što planiramo ispraviti ugradnjom odgovarajućeg *patch*-a.

Sredinom 2020. godine, u okolnostima pandemije, kolega Đukić i ja iskoristili smo “višak vremena” i redizajnirali službenu stranicu Arhiva, a zatim iznajmili *Virtual Private Server* i na njega migrirali Arhipediju s kompletnom bazom. Time je naša platforma plasirana u javni prostor te danas ima redovne posjetitelje i korisnike. Do sada je uneseno 715 fondova i zbirki (Arhiv u Banjaluci, uredi u Doboju i Zvorniku i nekoliko zbirki gostujućih institucija, dok unos gradiva iz ureda u Foči i Trebinju tek slijedi). S njima sustav ima preko deset tisuća pojedinačnih unosa, pri čemu valja imati u vidu da su mnogi sumarni opisi arhivskih

jedinica ili jedinica paketa zapravo prepisane unutarne liste, tako da je broj unesenih jediničnih informacija znatno veći. Povezano je i na desetine tisuća stranica materijala: najveći dio Zbirke memoarske građe (ARSBL 0209), znatan dio Zbirke o zemljotresu (ARSBL 0326), cijela Zbirka orijentalnih rukopisa (ARSBL 0204), gotovo sva Zbirka spomen područja Jasenovac i Donja Gradina (0334), kao i druge arhivske cjeline. Sve je potpuno dostupno.

Lagali bi kada bi kazali da našim *open source* rješenjem nismo zadovoljni. Naprotiv, smatramo cijelo iskustvo korisnim, a proizvod – ukoliko nije neukusno da to sami kažemo – krajnje uspješnim. Pritom priznajemo da mnoge benefite softvera još nismo iskoristili, ali o tome drugom prilikom ...

Opis arhivske jedinice

INFO

Arhipedija.com: https://arhivrs.org/?page_id=140

Saznajte više

AtoM informacije i aktualnosti dostupni su na: <https://www.accesstomemory.org/en/>

AtoM wiki: https://wiki.accesstomemory.org/wiki/Main_Page

Podaci o projektu i povijesti razvoja AtoM softera dostupni su na: <https://ica-atom.org/>